

BOBURNI IZLASANGIZ MASHRABOVNI BORIB KO'RING

Bobur xalqaro fondining raisi hurmatli Zokirjon Mashrabov janoblari! Kitob Madaniy Markazi rahbariyati, Sizga Afg'onoston tarixiy obidalarini qayta tiklashda ko'rstayotgan xolisona madaniy xizmatlaringiz uchun samimiyl minnatdorchilik bildirib, ushbu markazning Oliy lavhi bilan taqdirlaydi.



Azizullah Aral

BOBURNI IZLASANGIZ MASHRABOVNI BORIB KO'RING

(Bodur xalqaro jamoat jamg'armasi raisi Zokirjon Mashrabov haqida bilganlarim)

2004-yil Pragada ishlab yurganimda birinchi bor “Bobur xalqaro jamoat jamg'armasi” haqida eshitib qoldim. O’zbekisstondan kelgan do’stimiz jamg’armaning o’zidan ko’ra ko’proa jamg’arma raisini haqida gapira boshladi: “Zokirjon Mashrabov degan bir fidoiy boburparast jamg’armani rahbarlik qilmoqda, ko’rinishidan Boburni qayta tirdizadiganga o’xshaydi. Chindan ham hozirga qadar qilinmagan ishlarni qilishga jazim qilgan. Mana shu Tolibon rejimi davrida ham tap tortmasdan Afg’onistoniga borib kelgan. Kobulda Boburni, Herotga borib Navoiy hazratlarini ziyyarat qilgan. Faqat ziyyaratgina emas, ko’zga ko’rinarli obodonlashtirish ishlarini ham amalga oshirgan. Xullac, bundan buyon ajdodlarimiz o’rniga shu kishini ziyyarat qilaversak ham bo’ladi” dedi-yu, menda bu Boburshunos va Boburparast insonga nisbatan g’oyibona sevgi va oshiqona hurmat paydo bo’lishiga sababchi bo’ldi. Men esa “qani endi tezroq bu kishini ko’rish nasib etsa edi” deyman, ichimda o’z-o’zimga.

Oradan uch yil o’tib (2007) Koliforniyadan ish bilan Kobulga kelganimda (hamon Zokirjon Mashrabovni tezroq ko’rish payidaman) guyo masofa yaqinlashib qolgandek. Har qalay Kobul bilan Andijon ortasidagi masofa Koliforniya yoxud Praga bilan Andijon o’rtasidagi masofa emasligidanmi ko’nglim bir oz tinchigandek edi – “endi deyman o’z-o’zimga, bu insonni ko’rmasdan ortga qaytmayman”. Kunlardan birida afg’onistonlik do’stlarimizdan biri, men sirtdan tanish bo’lgan Zokirjon Mashrobov haqida to’satdn gapirib qoldi. Pragada eshitgan gaplarimning aynan o’zini takror eshitayotgandek bo’ldim, quloqlarimga also ishona olmayman. Do’stimiz gapning indallosini aytá boshladi: “Zokirjonaka bu erga kelgan edi, men u kishini yaqindan ko’rdim. Juda ajoyib inson ekan, Xuddi Bobur mirzoni ko’rgandek bo’ldim. U kishing odamiyligiga, fahm-farosatiga, ilm-

donishiga gap yo'q, Arral do'stim sizga aytsam" dedi-yu, mendagi didor tashnaligini bir necha barobar orttirib yubordi.

"Eshikdan oqqan suvning qadri yo'q" deganlaridek, shundoqqina ishxonamiz qarshisida joylashgan "Bobur bog'i" va uerdagi Bobur maqbarasini tez-tez ziyorat etishga befarqliq qilamiz. Ammo Zokirjon Mashrabov kabi insonlar minglab chaqirimdan bu zotni izlab kelishadi, ko'z yoshi to'kib ziyorat qilishadi, xoki poyiga gul chambarlar qo'yishadi.

O'rni kelganda shuni ham aytib o'tish kerakki, Bobur qurgan bog'lar atrofida devoir bo'lмаган. Buning falsafasi shudaki, Bobur so'zi bilan aytganda, – devor shamolni to'sadi va shamol tegmagan bog' esa yaxshi o'nib-o'smaydi. Bobur ochiq havo, tabiat, quyosh nurinining mahliyosi bo'lган. Hattoki Bobur vasiyatiga binoan uning maqbarasi usti ham ochiq qoldirilgan. Maqbara ustiga gumbaz yoki ayvon qurilmagan.

Men hali ko'rib o'lгurmagan Zokirjonakadan ancha narsa o'ргана boshladim. Ammo bundan hali u kishining xabari yo'q. Eng avvalo o'zni izlab topishni o'rgandim, tarixni titkilashni o'rgandim, tilga va elga mehr-muhabbat ko'rsatishni o'rgandim. Shunday qilib oradan yana 9 yil o'tdi hali u kishimi ko'rish nasib etmadni.

Nihoyat orziqib kutgan kunlar ham yetib keladigan bo'ldi. Xalqimizda "yaxshidan sharofat" degan ajoib dono bir maqol bor. Hazrat Alisher Navoiy sharofatidan mening 15 yillik orzu-istagim (Zokirjon Mashrabov bilan yaqindan tanishish) ham amalga oshadigan bo'ldi.

2015-yil Alisher Navoiy tavalludining 575 yilligi munosabati bilan Afg'oniston Prezidenti xalqaro simpozium o'tkazish xususida qaror qabul qildi. Simpozium ilmiy qo'mitasi mas'uliyati kamina zimmasiga yuklandi. Tadbirga 16 o'lkadan navoiyshunos va boburshunos olim donishmandlar da'vat etildi. O'zbekiston delegatsiyasi Zokirjon Mashrabov boshchiligidida Kobulga tashrif buyurishdi-yu men uchun hayajonli damlar poyoniga yetadigan bo'ldi. Mashrabov janoblari bilan

2015-yil 10-april yakshanba kuni tushdan keyin soat 3:20 larda Kobulning muhtasham mehmonxonasi “Interkontinental” da uchrashish nasib etdi. Uzoqdan ko’rishim bilan (boshqa mehmonlar orasidan u kishini qanday ajratib olganimga o’zim ham ishona olmayman) yugurib borib xuddi eski qadirdonlardek quchoqlashi ko’rishdik (Mening 15 yillik intizorligimdan Zokirjonakaning xabari ham bo’lmasa kerak). Ko’zlarimda quvonch yoshlari bilan, - Xayriyat sizni ham ko’rar kun bor ekan deya, shirin so’zlarini tinglay boshladim.

Ertasi kuni President saroyida simpoziumning tantanali ochilish marosimi bo’lib o’tdi. Unda Mashrabov janoblari ham nutq so’zladi. Ma’ruza qilganlar orasida yanglishmasam faqat shu kishigina o’zbek tilida gapirdi. Kechqurun yana Interontinental mehmonxonasida uchrashdek. Simpoziumning birinchi kuni haqida taassurotlarini so’radim. (Ochilish marosimini o’zim olib borganligim uchunmi menga bu haqda boshqalardan eshitish qiziq edi).

“Bu so’zlarimni tanqid deb tushunmang, do’stona munosabat bildirmoqchiman”, deya so’z boshladi Zokirjon Mahrabov: “Mana qarang bugungi tadbirda ikkita o’zbek ham bir-biri bilan fors tilida so’zlashayapti. Holbuki tadbir Alisher Navoiy xususida, Navoiyning tili ham yozuvi ham o’zbekcha bo’lgan. Ilmiy simpoziumning birinchi kungi ochilish marosimida Afg’iston Presidenti M. Ashraf G’anining chiqishlari, President birinchi o’rinbosari va xalq qahramoni General Abulrashid D’stimning (hozir Marshal) chiqishlari, demak hayotga tadbiq etiladigan bo’lsa, men o’ylaymanki bu ishlar Afg’iston davlati va xalqi tarixida katta burilish davri bo’lishi mumkin. Chunki bu intilish va harakatlar faqat yaxshilikka, ezgulikka intilish bo’lib ko’rinmoqda. Navoiydek buyuk inson kim bo’lgani va unga hozir qanday munosabatda bo’linayotgani xalqqa singdirilishi ijobjiy siljish” deya so’zida davom etdi Mashrabov janoblar: “Oldinlari Afg’istonnda deyarli Navoiy targ’ib va tashviq qilinmas edi, yoshlarga Navoiy o’qitilmas edi, rasmiy yig’inlarda o’zbek tilida so’zlashuv bo’lmas edi” degan ma’noda xo’rsinib qo’ydi.

“Ochiq ko’ngil insonlarni qurboni bo’lgingiz keladi, ayni haqiqatni aytdingiz Mashrabov janoblari” deyman-u, - o’zbeklar ko’pincha o’z ona tilida so’zlashmayotganining sabablarini so’rayman. U kishi tortinmasdan: - “Men ikki o’zbek bir-biri bilan o’z ona tilida so’zlashmasligidan juda ko’p afsuslanaman. Bu juda ham achinarli hol, bu hol o’z millatini hurmatsizlik darajasiga olib borish bilan teng. Nima uchun ikkita o’zbek boshqa tilda gaplashi kerak. Biz Navoiyni nishonlayapmiz, uning asarlarini muhokama qilyapmiz, kimligi ustida gapi rayapmiz, ammo uning O’zbek tilidagi miroslarini yo Fors tilida, yaki Pashtu, Ingliz yoxud Urdu tillarida muhokama qilyapmiz. Mening fikrimcha bu katta kamchilik. Buning asosiy omili faqat va faqat e’tiborsizlikdir” deb ochiq so’z yuritdi Bobur xalqaro jamoat fondi raisi.

Kobul, Mazori-sharif va Herot shaharlarida besh kun davom etgan Alisher Navoiy xalqaro ilmiy simpoziumi so’ngida Zokirjon Mashrabov janoblari ko’rsatib kelayotgan tinimsiz madaniy-ma’rifiy, ilmiy-tarixiy xazmatlari uchun Afg’onistonning davlat medali “Said Jamoluddin Afg’oni” oily medali bilan taqdirlandi. Shundan so’ng Zokirjonaka bilan 2017-yili Andijonda Z. M. Bobur tavalludi munosabati bilan tashkil etilgan xalqaro anjumanda ikkinchi didorlashish nasib etdi.

Shoh va shoir Zahiriddin Muhammad Bobur tavalludning 535 yilligi uning kindik qoni to’kilgan tabarruk zamin - Andijonda katta ishtivoq, tantana va ko’tarinki ruhda nishonlandi. Aynan anshu tarixiy makonda kuchli boburshunos, ma’rifat va madaniyatparvar fidoyi inson –Zokirjon Mashrabov boshchiligida Bobur nomli xalqaro jamoat fondi anchadan buyon faoliyat yuritib kelmoqda.

Anashu ajoyib nuroniy inson faoliyati asosida Bobur xalqaro ilmiy ekspeditsiyasi tomonidan ellikdan ortiq xorijiy mamlakatlarga uyushtirilgan o’ttizga yaqin safarlar davomida birgina Afg’onistonning o’zida nafaqatgina Bobur emas, balki Beruniy, Ibn Sino, Navoiy, Lutfiy, Mashrab, Behzod kabi buyuk daholarning maqbaralari qayta tiklangan, ta’mirlangan va obodonlashtirilgan.

Andijonga birinchi tashrifimda (2017) Zokirjon Mashrabov janoblarining savob ishlardan boshqa biriga, u kishining tinimsiz faoliyatli va tashabusi natijasida «Bobur va jahon madaniyati» ekspozitsiyasiga 700 dan ortiq nodir hujjatlar, qo’lyozmalar keltirilgiaga va ular asosida fond homiyligida ellikdan ortiq turli janrdagi kitoblar nashr etilganligiga guvoh bo’ldim. Shugina emas, bu boburparast insonning sa’y-harakati va rahnamoligida salkam bir yil ichida «Boburnoma»ning kirill va lotin nashri, «Bobur ensiklopediyasi» ning ikkinchi nashri hamda «Bobur va Boburiylar bibliografiyasi» chopining ham yaqindan ko’rib, bu zoti oliyga sidqi dildan sanolar aytgim keladi.

Men Andijonda guvohi bo’lganim ajoyib ishlardan yana biri bu - Kobuldag’i “Bobur bog’i” ning kichik bir nusxasi Zokirjon Mashrabov tashabbusi bilan Boburning asl vatani Andijonda «Bog’i Bobur majmuasi» nomi bilan bunyod etilgani bo’ldi. Bog’dagi Boburning ramziy maqbarasiga uning kobuldag’i qabridan tuproq olib borib qo’yilgan. Boburga bag’ishlab har yili o’tkaziladigan an’anaviy ilmiy-amaliy anjumanlar ana shu Bog’i Bobur majmuasida o’tkaziladi.

Bu gal endi Zokirjonaka bilan tuyib suhbatlashga fursat topildi. U kishi bilan suhbatlashganim sari ichimda sarson yurgan milliy tuyg’ular tobora sayqallana boshladi. Mashrabov faoliyatlarini ko’rib, menga bu inson butun boshli bir institutning ishini bajarayotgandek bo’lib to’yildi.

2019-yil fevral oyida Zahiruddin Muhammad Bobur tavalludining 537- yilligi munosabati bilan Andijonda uyuştilgan xalqaro anumanda Afg’iston, Hindiston, Eron, AQSh, Rossiya, Ozerbayjon, Qozog’iston, Qirg’isiztondan boburshunos olimlar ilmiy ma’ruzalari bilan qatnashdilar.

“O’zbekistonning donini yegan chumchiq Makkadan qaytib keladi” degan dono o’git bor xalq orasida. Bu gal ham obi-dona tortgan ekan-mi, Bobur hazratlariga bog’shlangan bu anjumanga ishtirok etish kaminaga ham nasib etdi. Anjumanda “Zahiruddin Muhammad Boburning Afg’iston tarixida tutgan roli” unvonli maqola bilan ishtirok etdim. Maqolada Afg’istonlik pushtuzabon muhaqqiq Dr.

Abdulhay Habibiy qalamiga mansub “Zahiruddin Muhammad Bobur Shoh” nomli kitobda Bobur shaxsiyati haqida bayon etilgan fikrlardan jumladan shunday iqtibos qilinadi: “Boburning shijoati va qahramonligini, Andijon Shohligidan Hindiston Shahanshohligi darajasiga ko’tarilganining o’zi ko’rsatib turibdi. Uning madaniyatparvarligi esa o’zidan meros qoldirgan bebaho asarlaridan namoyondir.”

Men Boburning ana shu shijoat va qahramonligini bevosita Zokirjonaka Mashrabov vijudada ko’rdim. Bobur Shoh 16-asrda bosib o’tgan Andijondan Hindustongacha bo’lgan masofani Mashrabov 21-asrda Boburni yanada chuqurroq, yanada mukammalroq va ma’noliroq tanish va tanitish maqsadida uning qadami tekkan har bir qarich yerni bosib chiqdi hamda qator xaayrli ishlarni bajarishga ham ulgurdi. Jumladan Afg’onistonda Mashrabov janoblarining tashabbusi va “Bobur xalqaro jamoat jamg’armasi” tomonidan amalga oshirilgan ishlarni sarhisob qiladigan bo’lsak, qo’yidagilarni guvohi bo’lishiamiz:

Alisher Navoiyn maqbarasi ustiga besh (5) tonnalik marmar toshi o’rnatildi.
(Herot)

Navoiy va Gavharshod Begum maqbaralari atrofidagi boqqa ikki ming (2000) tup ko’chat va yetti yuz (700) tub mursal atirguli ekildi. (Herot)

Mavlono Lutfiy Heraviyning maqbarasi qayta tiklanib katta marmar toshi o’rnatildi va maqbara ustiga qimmatbaho yog’ochdan uymakorlik qilingan hashamatli ayvon yasaldi. (Herot)

Kamolluddin Behzodning vayrona maqbarasi qayta ta’mirlanib, ustiga temir ayvon qurildi. (Herot)

Zahiruddin Muhammad Bobur bog’iga yuz (100) tonna marmar toshi hadiya qilindi. (Kobul)

Bobur bog’iga ming (1000) tup ko’chat O’zbekistondan olib borib o’tqazildi.
(Kobul)

Madaniyat vazirligining herotdagi idorasiga o'n uchta (13) yuk mashinasi sovg'a qilindi. (Herot)

Faqat shulargina emas, bulardan tashqari Zokirjonaka ilm ahli ziyolilarni ham quruq qoldirmadi. Ular uchun bir dunyo boylik hisoblanmish “Boburnoma”, “Bobur bibliografiyasi” “Bobur ensiklopediyasi” va boshqa o'nlab unvon kitoblarni olib borib hadiya qildi yoxud Andijonga da'vat etib, qo'sh qo'llab taqdim etdi.

O'rni kelganda shuni ham aytish keraakki, Bobur xalqaro jamoat jamg'armasi tashkil etilganidan buyon Andijon yoxud Tashkentda Boburga bag'ishlab otkazilgan hech qanday tadbir yo'qki unga Boburning xoki poki yotgan diyor (Afg'oniston)dan besh-o'n kishi (boburshunos, navoiyshunos, tilshunos, adabiyotshunos, tarixchi olim va ziyorolar) da'vat etilmagan bo'lsa.

Zokirjon Mashrovning olamshumul odamiylik faoliyatlarini har qancha olqishlasa, taqdirlasa yanada kamlik qiladi. Afg'oniston poytaxti Kobulda rasman tashkil etilgan “Kitob madaniy markazi” ilmiy-ma'rifiy tashkiloti tomonidan “Bonur xalqaro jamoat jamg'armasi” raisi 2018-yili rasman samimiylar taqdirlandi. Taqdirnomalar lavhida shunday yoziladi:

Hurmatli Zokirjon Mashrabov janoblari,

Bobur xalqaro fondining raisi!

Kitob Madaniy Markazi rahbariyati, Sizga Afg'onoston tarixiy obidalarini qayta tiklashda ko'rstayotgan xolisona madaniy xizmatlaringiz uchun samimiylar minnatdorchilik bildirib, ushbu markazning Oliy lavhi bilan taqdirlaydi.

Sizga muvaffaqiyatlar tilab,

Azizullah arral

Kitob madaniy markazi raisi

Kobul, 14 Fevral 2018 yil

Men Zokirjon Mashrabovni har gal ko'rsam o'sha-o'sha birinchi ko'rGANIMdagi Zikirjonaka, u kishida hech qanday o'zgarish yo'q. Yosharsa yosharadi-yu also keksaymaydi. Buning sababini izlab topishga muvaffaq bo'ldim. Yaqin hamkorlaridan birining aytishiga qaraganda, har yili 14 fevral sanasida Bobur bir yoshga ulg'aysa, Zokirjon Mashrabov shu sanani munosib o'tkazish jarayonida kamida bir yoshga yosharar ekan. Sidqi dildan intilgan inson ham umridan hamda izzat-obro'yidan baraka topadi, deganlari shu bo'lsa kerak. Zokirjonaka o'zbekning qolaversa butun turkey xalqlarning faxri bo'lib qolishga tilakdoshman!